

Luka Vukušić

Matica hrvatska
Strossmayerov trg 4
Zagreb

UZNIČKO PISMO KATARINE ZRINSKE OD 26. LIPNJA 1671.

UDK 94(497.5)-05 Zrinski, K. A.(044.2)

Prethodno priopćenje

U fondu obitelji Zrinski i Frankopan (HR HDA 785. Obitelji Zrinski i Frankopan) čuva se prijepis pisma grofice Ane Katarine Zrinske napisanog za vrijeme njezina zatočenja u Grazu.¹ To je pismo bez sumnje najsadržajnije pismo na hrvatskom jeziku nekog od članova obitelji Zrinski u spomenutom fondu. A budući da je osim toga i jezično zanimljivo, odlučio sam ga transkribirati i predložiti njegovo objavljivanje.

Ključne riječi: Ana Katarina Zrinska, pismo, zatočeništvo, kajkavsko narječje, Zrinsko-frankopanska urota

Uvod

Kada je Katarina Zrinska krajem lipnja 1671. upravitelju Komore poslala pismo iz Graza tužeći se na uvjete zatočeništva, takozvana je Zrinsko-frankopanska urota već bila u potpunosti ugušena. Istina, 25. srpnja 1671, gotovo tri mjeseca nakon pogubljenja Katarininog muža Petra Zrinskog i polubrata Frana Krste Frankopana, mletački je poslanik iz Beča pisao kako se na hrvatskim granicama

¹ Točna oznaka pisma: HR HDA 785. Obitelji Zrinski i Frankopani, serija 3. Spisi obitelji Zrinskih i Frankopana (*Acta Zriniano-Frangepaniana*), fasc. 1 (B 1726): Razni nesignirani prijepisi i spisi fiskalne uprave (*Copiae et acta varia fiscalis administrationis irregistrata*), tekući r. br. 7, pag. 37-40, fol. 24-25. Spisi serije *Acta Zriniano-Frangepaniana* su iz Mađarske u Hrvatsku, tj. u Hrvatski državni arhiv, vraćeni 1958. i 1960. na temelju mirovnog ugovora iz 1947. i arhivskog sporazuma iz 1959, zajedno sa znatnim dijelom ostale hrvatske arhivske građe. Paginacija je nastala u Mađarskom državnom arhivu kod pripreme za mikrofilmiranje, a folijacija u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu u Beču, gdje su se ti spisi prije čuvali. Tekuće redne brojeve sam odredio 2006. prilikom obrade fonda, nastojeći prvenstveno očuvati zatečeno stanje.

skupljaju turske čete i kako Hrvati traže vojnu pomoć,² no, već se nakon nekoliko dana pokazalo kako te, za Beč uzbunjujuće vijesti nemaju pravog temelja. General Herberstein, koji je sa svojim snagama trebao spriječiti mogući turski napad, mogao je smanjiti stupanj pripravnosti.

Grofica Katarina Zrinska je, kao optuženica za sudjelovanje u Uroti, zajedno sa svojom dvanaestogodišnjom kćeri Zorom Veronikom i nekoliko slugu iz Čakovca bila dovedena u Graz 22. srpnja 1670, nakon što se pokazalo da je najjednostavnije ondje ju smjestiti. Da se to nije dogodilo nekoliko mjeseci ranije treba kriviti podagru koja je groficu prikovala uz krevet, ali još više sporost i neodređenost kralja Leopolda I. i njegove administracije, koji dugo vremena nisu mogli odlučiti u koji će grad smjestiti optuženicu.

Prvih je mjesec dana u Grazu Katarina Zrinska s kćeri bila smještena u gostionici "Kod crnoga slona" pod stalnom oružanom paskom, a onda ih je krajem kolovoza 1670. Ratno vijeće nastanilo u Rollischevoj kući koju je namjestilo jednim dijelom zaplijenjenoga Tattenbachova³ pokućstva. Troškovi uzdržavanja pokrivali su se sredstvima Ugarske komore odnosno prihodima s imanja Zrinskih, a sudeći po grofičnim pritužbama na svakojaku oskudicu, očito su bili minimalni. Kako to obično biva, s jedne strane naveliko se pljačkalo, a s druge se pazilo da se gdje god je moguće uštedi svaki novčić. Tako su grofica i njena kći u ljetnoj odjeći morale dočekati zimu,⁴ a prvotna se straža pred Rollischevom kućom radi uštede s četrnaest ljudi smanjila na sedam.

Koliko je grofica svojim smještajem, i stanjem općenito, bila nezadovoljna, dobro se vidi po njenim pismima koje je upućivala raznim kraljevim službenicima, ali i samom kralju.⁵ I iako se tim pismima, pisanim po tadašnjim srednjovjekovnim formularima⁶ do kojih su držali svi školovani ljudi, autorica *Putnog tovaruša*⁷ nastojala izboriti za kakvo-takvo olakšanje svojih patnji, ništa joj nije polazilo za rukom. Najteži je udarac pretrpjela kad su je 13. veljače 1672.

² Rački, Fr. *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*. Zagreb : Jugoslavenska akademija, 1873, str. 593.

³ Ivan Erazmo od Reinsteina i Tattenbacha, najbogatiji velikaš u Štajerskoj, sudionik Urote pogubljen odsijecanjem glave 1. prosinca 1671.

⁴ U 17. st. sobe nisu imale peći. Usp. Horvat, R. *Zator Zrinskih i Frankopana - Posljednji dani Katarine Zrinske, Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb : Matica hrvatska, 1908, str. 129.

⁵ Pismo Katarine Zrinske od 26. lipnja 1671. sigurno najbolje od svih spisa u fondu HR HDA 785. Obitelji Zrinski i Frankopani predočava njen lik. Većina spisa tog fonda groficu Zrinsku spominje vezano za razne sudske sporove i potraživanja od imanja Zrinskih nakon sloma Urote. Od osobnijih spisa vrijedi izdvojiti pismo iz 1668. kojim grofica kćeri Juditi Petronili daje pristanak da se zaredi (kao regist objavljeno pod br. 345 u katalogu *Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske i Arhiv Hrvatske, 1971).

⁶ Srednjovjekovni formulari pisma dijele na pet dijelova: pozdrav *salutatio*, izazivanje dobrohotnosti *captatio benevolentiae*, pripovijedanje *narratio*, zahtijevanje *petitio* i zaključak *conclusio*.

⁷ Katarina Zrinska je 1661. iz više njemačkih knjiga sastavila molitvenik na kajkavskom narječju i nazvala ga *Putni tovaruš* (putni drug, suputnik). O književnom radu i osobitosti kajkavštine Katarine Zrinske vidi u: Rožić, F., "Putni tovaruš" Katarine Zrinske, *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Matica hrvatska, Zagreb 1908.

odvojili od kćeri. Naime, Zora Veronika je otpremljena u Celovec, današnji Klagenfurt, gdje se kasnije morala zarediti. Katarina Zrinska je već 16. studenoga sljedeće godine preminula, izgubivši prije toga razum.

Transkripcija⁸ pisma Katarine Zrinske od 26. lipnja 1671.⁹

B.¹⁰

Moju službu VM¹¹ preporučam, kot ufanomu priatelju.

Moj gospon praefectus¹² ja ovo šaljem VM memorial od mojih potribov, vse za Boga prosim da me ne ostavite vu mojih nevoljah, ar¹³ sami znate da sam vse zgubila kaj sam najdrašega imala na svitu, k tomu blago i imanje, kada je Božja volja tako bila, i Cesarove svetlosti. Ja ne morem suproti nesriči, niti živa vu zemlju; da bih neg za moga dragoga sina znala kadi je i kako je, još bi mi laglje bilo.¹⁴ Moj gospon praefectus lipo prosim da mi vu vsem ovom šta prosim ne činite mankamenta¹⁵ kakvoga, ar mi je velika potriba, ar sam vse potrošila kaj sam imala, dagda ni novca nimam koji bi listor¹⁶ svič za mašu kupila vozčenih niti ga sam vnogo ni imala, ali su i oni ljucki¹⁷ bili. Ja se ufam vu VM priazan da mi hočete prez stentanja¹⁸ poslati po kojem dobrom človiku koji bude na ovdišnji potrošak pasku i račun deržal, ali lipo prosim VM: ne pošilaite mi onoga šantana noga ključara, kaj on beteg¹⁹ ima, ar bi mi nenaredno bilo š njim ovdi; ako bi

⁸ Pri transkripciji je *kajkavska grafija*, kojoj je glavna značajka da se temelji na mađarskoj i da nema dijakritičkih znakova, zamijenjena modernom.

⁹ Mletački poslanik je 27. lipnja 1671. iz Beča pisao kako je Katarina Zrinska iz Graza dovedena u Beč i ondje ispitana (Usp. Rački, Fr., *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*. Zagreb : Jugoslavenska akademija, 1873, str. 592-593). Rudolf Horvat, pak, smatra da se grofica uopće nije micala iz Graza i da je navod mletačkog poslanika netočan, no tu svoju tvrdnju ne argumentira (usp. Horvat, R., n.dj., str. 132).

¹⁰ Oznaka B. znači da je prijepis pisma bio drugi po redu prilog nekom dokumentu. Nažalost, u fondu HR HDA 785. Obitelji Zrinski i Frankopan nisam naišao na druge spise tog dokumenta. Moglo bi se jedino nađati da je ovaj spis povezan s dopisom Ratnog vijeća iz Graza od 9. rujna 1671. kojim se Petra Prašinskog, službenika Ugarske komore i upravitelja komorskih dobara u Hrvatskoj, podžupana Varaždinske županije, obavještava o odgađanju odluke o preseljenju Zore Veronike Zrinske u klagenfurtski samostan. Taj spis, naime, nosi oznaku A., pripada istoj seriji i svežnju (tekući r. br. 154, pag. 812-814, fol. 795-796), a i vremenski i tematski je blizak pismu Katarine Zrinske.

¹¹ VM je kratica za "vašoj milosti", u ono vrijeme uobičajen izraz poštovanja.

¹² *Praefectus*, lat. "upravitelj", vjerojatno se radi o Petru Prašinskom. Usp. bilj. 10.

¹³ Ar - jer.

¹⁴ Sin Katarine i Petra Zrinskog Ivan IV. Antun (1654-1703) morao je nakon sloma Urote prihvatiti prezime Gnade. Nakon kraće vojničke karijere bio je okrivljen za veleizdaju, pa je posljednjih dvadeset godina života proveo u tamnici.

¹⁵ Mankament - nedostatak, manjkavost, izvedeno od lat. *mancus* - nepotpun, krnj.

¹⁶ Listor - samo, bar.

¹⁷ Ljucki - tuđi.

¹⁸ Stentanje - oklijevanje.

¹⁹ Beteg - bolest.

Mikloš Brajnović, i sokač²⁰ Matic hotili dojtj, oni bi dobri bili ovdj, ili Belavić koji zna pisati.²¹ I s tim ostajem VM priatelica do vika.

grof. Frankopan Catharina Zrinska udova nesrična

Gradac, 26. junia 1671.

P. S.

Za bivolknje krave lipo prosim da mi ih VM dobrih izberete i pošaliete, i s telički skupa, i dobroga bika k njim;²² lipo prosim VM da poiščete vu jednoj velikoj beloj ladici jednoga praha koji je vu jednoj škatuli dobro velikoj kaj se zasujnavi, a farbe je poizelene kot trave, onoga ako ga moči najti, prosim da mi ga pošliete, ar je za vračvo²³ mi potriban; i jednu veliku ladicu dobru za hranbu prosim, ar ove su vse poterte, koje su pri meni, i od baršonskoga hintova²⁴ ladice nisu ovdj, ar sam ja ležala vu hintovu, tako nisu mogle ladice vu hintov, prosim VM da i nje pošljete simo.

Memorial što je falinge od potribna dugovanja,²⁵ za koje prosim da mi se pošalje:

1. Rubenine nimam ni ja, ni moja kći; ako mi se pinez pošalje hoče se ovde kupiti.
2. Stolnoga rubja niti obrusov, rubcev, ni ručnikom nimam, i ovo kaj je vse je jur rastergano da ni ga moč jur ni prati.
3. Zdel nimam iz kih bih jela, one su vse ljucke, tanirov takajše²⁶; ako su od onih parcalanskih zdel i tanirov, prosim da mi ih pošalju.
4. Onu posudu za vodu pokojnoga moga dragoga gospodina²⁷ naj mi se pošalje; hoče na riči povidat Piksmaster kadi je.
5. Laistarov²⁸ nimam, kužinske posude nimam, ar oni svoje hote uzeti; sokača nimam; ako bi mi Matica poslali i još kojega slugu ki bi mu služil i mogel račun držati i ki bi malo nimški znal.
6. Lana kaj je vmikan vu ladici, ar nimam kaj činiti delati za divojke, i vreten.
7. Štumpe²⁹ koje su poslali jesu za me jako male, nego za moju kčer jesu ravno prave, a ja ih nimam; da mi se pošalju, ili černe ili koje farbe živ-

²⁰ Sokač - kuhar (hungarizam).

²¹ Od 20. rujna 1670. grofičini su hrvatski sluge zamijenjeni njemačkima, grofici potpuno stranima. Predvodila ih je sluškinja s kojom se grofica neprestano svađala, pa se na nju čak žalila kraljevu ministru knezu Lobkowitzu (Usp. Horvat, R., n.dj., str. 130).

²² Po ovoj bi se molbi dalo zaključiti da je Katarina Zrinska u Grazu raspolagala i nekakvom štalom.

²³ Vračvo - liječenje.

²⁴ Hintov - kočija.

²⁵ Dugovanje - stvar, događaj.

²⁶ Takajše - također.

²⁷ Petra Zrinskoga.

²⁸ Laistar - ?

²⁹ Štumpa - tuljac od pusta od kojeg se izrađuje šešir.

lne, hoću ih počerniti; za vninu prosim, da mogu konči dvi divojke i tri sluge, ali kuliko ih bude, činiti opraviti; i kordiša, i čatlonuša³⁰ takajše se opraviti; za potrošak jeliša vsaki tajdan Rf³¹ 30 ide, za hiže na leto penez Rf 145, pralji koja rubje pere ide Rf 45, divojki jednoj ide Rf 15, drugoj ide Rf 50, dekli kužinskoj ide Rf 12, kuharici³² ide Rf 20; ovim slugam koji su, vsaki ima svoju conventiu,³³ da im se kaj pošalje, ar zavsima ni novca nimaju; ovdje vse drugo, kot maslo, putar, olje, slanine, žiž, zajca, purani, guske, bivolskih dojnih krav s teliči konči 4 i jednoga bika, i k njim kojega koji ih bude znal doiti; za vse redovnike koji nigdar mesa ne jidu prosim da mi pošalju kaj od rib suhah, ali slanah, sira, želvi, ako idje dobiti, soli, vina, ar dvoji redovniki hode k meni, carmelite, i kapucini - da bih njih nimala, ne bi moguče moje žalosti podnesti; postelenja dugovanja – matracev, vankušev, vilanov, i poplunov, i koji sag, i volencje, i za me poplun ar ga nimam, zavsima na veliku postelju, frkane ...je,³⁴ i platna za šivanje vu pušlih svake farbe; za vsa za koja pišem, prosim da mi se pošalju i da me vu ovih mojih potribočah prigledajte, za Božju volju prosim, ar sam i tako vse veče mlahana;³⁵ ako ne bih prigledbe dobre imala bila, ne bih živela; za tamo doctora nimam čim plačati, patleke³⁶ tulikajše, a vsaki dan zimlje se vračtvaman. Ja za vsa ne morem ni pisati koja su potribna, ali VM sami vsaki hočete se domisliti zakaj ništar nimam ka su mi na vse potribna. A ja pravo hoću vse kaj primem ujediniti popisati i vam na nje quietantie³⁷ poslati. Bila je lažnoga lica vontaranja,³⁸ zlatimi i srebernimi cviti okolu pet risov, za mašnu ruhu odlučeno; VM lipo prosim zakupa š nimi da pošaljete mi; preme koje su ni na nji, nego oparani, z druge materije, da pošaljete, ar sam mašno ruho načinila, samo ono fali k niemu da ga dogotovim.

Ostalo ufam se vu gospodina Boga da njih svitlost hote još po vrimentu i mene i moju dečicu uzeti i nazad činiti povernuti. Još prosim VM za Božju volju, kaj največe morete, to mi činite priazan vu mojem sirotinstvu – nimam kamo uteči nego k nih svitlosti i gosp. Tolmačinke. Ufam se da gospon fiscus³⁹ vsem hote se priaznim pokazati i VM prosim da vsim mogučnostim nad tim budite da

³⁰ Kordiš i čatlonuš vjerojatno označavaju nekakve službe, ali do točnog značenja nisam uspio doći.

³¹ Rajnskih florena, tadašnje valute.

³² Zanimljivo je da Katarina Zrinska istovremeno upotrebljava sinonime "sokač" i "kuharica".

³³ Conventio, lat. "ugovor".

³⁴ Tekst oštećen, pa se dio riječi ne vidi.

³⁵ Mlahana - slaba, bolesna.

³⁶ Patlek - ?

³⁷ Quietantia, lat. "namira".

³⁸ Vontaranja - ?

³⁹ Fiscus, lat. "komora", dakle, službenik komore. Vjerojatno se misli na baruna Würzburga, predsjednika Ugarske komore.

mi se penez za potrošak i za ovi extraordinarium⁴⁰ potribščine pošalje, ar ja ništar nimam zvan dobre hrane. S tim gospodin Bog VM zdravo i veselo obderži vnogo dobrih let. Ja pako ostajem VM priatelica vsako dobro rada.

grof. Frankopan Catharina Zrinska
udova nesrična sirota

Gradac 26. junija 1671.

B.

Zaključak

Pismo Katarine Zrinske od 26. lipnja 1671. samo je malen prilog bogatom korpusu sačuvanih tekstova pisanih kajkavskim narječjem, no zbog svojeg sadržaja koji je povezan sa značajnim likovima hrvatske povijesti ono ne smije ostati zanemareno.

Literatura

Gerlo, A. *Classical influences on european culture a. d. 500-1500 - The Opus de Conscribendis Epistolis of Erasmus and the tradition of ars epistolica*. Cambridge : Cambridge University Press, 1971.

Hauptmann, F. Jugoslavensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati, *Glasnik arhivâ i društva arhivista Bosne i Hercegovine* (Sarajevo), br. I (1961), str. 29-159.

Horvat, R. Zator Zrinskih i Frankopana - Posljednji dani Katarine Zrinske, *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb : Matica hrvatska, 1908.

Rački, Fr. *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*. Zagreb : Jugoslavenska akademija, 1873.

Rožić, F. "Putni tovaruš" Katarine Zrinske, *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb : Matica hrvatska, 1908.

Šojat, O. *Hrvatski kajkavski pisci I - Druga polovina 16. stoljeća*. Zagreb : Matica hrvatska, 1977. (osobito poglavlje: Pregled hrvatske kajkavske književnosti od polovine 16. do polovine 19. stoljeća i jezično-grafijska borba uoči i za vrijeme Ilirizma)

⁴⁰ Extraordinarius, lat. "vanredan".

Summary

**PRISONER'S LETTER OF CATHERINE ZRINSKA
FROM JUNE 26TH 1671**

Croatian State Archives keeps copy of the letter made by Ann Catherine Zrinska, dating from the time of her imprisonment in Graz, kept in the fonds of Zrinski and Frankopan families (HR-HDA-785. Zrinski and Frankopan families). It is, with no doubt, the most interesting letter of all members of those families, preserved in that fonds. Interesting content and specific linguistic character of the letter, led to its transcription and publication. The letter represents a small contribution to the huge corpus of preserved texts written in Croatian language of the time, in kajkavian speech, but it is extraordinary interesting from the prospective of content, related to the most prominent figures of Croatian history.

Key words: *Ann Catherine Zrinska, letter, imprisonment, kajkavian speech, conspiracy of Zrinski and Frankopan family*

Translated by Rajka Bućin